

PALEOLITICKÝ IDOL Z ČEČEJOVIEC

DUŠAN THURZO

Obec Čečejovce sa nachádza na východnom Slovensku v okrese Košice-vidiek. Paleolitické nálezy z katastra obce sú známe už niekoľko desiatok rokov. Publikované boli doteraz len povrchové zbery, systematický výskum ani datovanie realizované neboli. Nálezy kamennej štiepanej industrie a sprievodných artefaktov pochádzajú z návrší tiahnúcich sa nad oboma brehmi potoka Korona, v polohách Široká Hora, Vinohrady, Nad kotlinou, Rigó a Zvonárka (Šiška – Császta 1980, 207–209 Bánesz 1981, 23). Industria bola datovaná bez špecifikácie do mladého paleolitu. Kolekcie nálezov z polohy Zvonárka a Rigó (Kaminská 1990) sú priradované do staršej až strednej fázy aurignackej kultúry. V štiepanej industrii sú prítomné archaické stredopaleolitické (driapadlá, listovité hroty) aj mladopaleolitické prvky (rydlá).

Značná časť artefaktov sa nachádza v súkromných zbierkach a bez informácií o nálezových okolnostiach. Pravdepodobné je aj širšie časové zaradenie nálezov. Do úvahy pripadá datovanie časti nálezov do stredného paleolitu a veľmi pravdepodobný je aj výskyt mladších nálezov, spadajúcich do okruhu gravettienskej kultúry. Medzi tieto nálezy s najväčšou pravdepodobnosťou patrí aj brúsený kamenný artefakt, ktorý niekedy v deväťdesiatych rokoch minulého storočia našiel pracovník poľnohospodárskeho družstva v Čečejovciach. Od nálezcu získal predmet Ladislav Ďuračka z Piešťan. K artefaktu neprináležia žiadne sprievodné nálezy, ani informácie o presnom mieste nálezu, čo výrazne znižuje jeho vypovedaciu hodnotu.

Opis nálezu

Okruhliak, plochý, sivohnedej farby s recentne silne poškodeným povrchom a železitými stopami po zásahu pluhom. Hnedavé sfarbenie spôsobené patináciou a železitými škvrkami. Farba horniny zelenavo-sivá. Podľa posúdenia doc. RNDr. Milana Sýkoru ide o jemnozrnný kremenec. Pôvod kamennej suroviny nie je možné bez podrobnej expertízy určiť, môže však ísť o lokálny zdroj.

Obr. 1 Čečejovce. Paleolitický idol, ventrálna strana

Na prvý pohľad je zrejmé, že ide o predmet vyoraný a transportovaný poľnohospodárskym mechanizmom. Vzhľadom na poškodenie povrchu nie je možné bezpečne určiť, do akej miery ide o náhodný tvar alebo o zámerné opracovanie. Ventrálna strana vypuklá, dorzálna takmer plochá. Približne polovica pôvodného obvodu okruhliaka upravená brúsením. Dve zbrúsené plochy zvierajú ostrý uhol na klinovitom ukončení predmetu. Výsledkom je srdcovito-vejárovitý tvar artefaktu. Zaoblená (neobrúsená) časť predmetu vykazuje na ľavej, laterálnej strane priliehajúcej k brúsenej ploche náznak ešte jednej brúsenej plochy, avšak nie na boku, ale na okraji ventrálnej strany. Na zachovanom, pôvodnom okraji okruhliaka (t.j. zaoblenej časti) je taktiež náznak stopy po brúsení, nie je však, vzhľadom na recentné poškodenie, preukázateľný. Rozmery : 72,5 x 68,5 x 28 mm.

Brúsený artefakt z Čečejeviec je takmer identický s mladopaleolitickým idolom nájdeným Františkom Proškom v Cejkove (Bánesz 1961) v roku 1954. Tento sa našiel na vrchu Tokaj, v strednej časti kopca spolu s obsidiánovou gravettienskou industriou, obsahujúcou aj jeden hrot s vrubom. Idol má srdcovitý tvar so širšou stranou pravidelne zaoblenou. Protiahlá strana sa zbieha vo vrubovito ukončený klin. Klinovitá časť bola vytvorená brúsením. V priereze je plochý a mierne obojstranne vypuklý (Bánesz 1961, 766, obr. 264). Povrch bol pokrytý zvyškami červeného farbiva. Artefakt bol interpretovaný ako štylizované torzo ženského tela, analogické s nálezmi figúriek/medajlónov z Kostienok I. P.P. Jefimenko (1958, 381–385, obr. 168) publikoval niekoľko polkruhovitých predmetov s jednou stranou plochou a druhou vypuklou, pričom na plochej strane bol znázornený pohlavný znak ženy v podobe oválnej jamky, prípadne i s ryhou znázorňujúcou priebeh bedier v podobe vodorovného zárezu. Jeden z medajlónov sa nápadne podobá na nález z Cejkova. Presné rozmery, ani kamenná surovina, z ktorej je cejkovský idol zhotovený nie sú známe. Z publikovanej skice (Bánesz, 1961, 766, obr. 264) sa dajú

Obr. 2 Čečejevce. Paleolitický idol,
dorzálna strana

Obr. 3 Čečejevce. Paleolitický idol,
laterálna strana

odhadnúť približné rozmery (45 x 50 x 14 mm), z čoho vyplýva, že je menší než nález z Čečejeviec. Ako plastiku hodnotí cejkovský nález aj Bárta (1965, 106, Tab. LII).

Tvarom je idol z Čečejeviec takmer identický s idolom z Cejkova, odlišuje sa len absenciou vrubovitého zakončenia klinu a svojim prierezom. Cejkovský idol je obojstranne vypuklý, čečejevský má jednu stranu plochú a druhú vypuklú, čo je znak prítomný na medajlónoch z Kostienok I. Nápadná je aj blízkosť oboch východoslovenských nálezísk predstavujúca len približne 50 km.

Obr. 4 Čečejevce. Paleolitický idol, frontálny pohľad na klinovito zbrúsenú časť

ZÁVER

Brúsený kamenný artefakt z Čečejeviec možno na základe analógií z Cejkova a Kostienok interpretovať ako štylizovanú plastiku ženského torza a prisúdiť mu príslušnosť ku gravettienskej kultúre. Úplná absencia sprievodných nálezov a informácií o nálezových okolnostiach však výrazne znižuje jeho vypovedaciu hodnotu. Jeho datovanie môžeme hypoteticky umiestniť niekde do úseku aurignacien – epiaurignacien (?)/gravettien. Ak pripustíme, že ide o plastiku, tak je možné datovať ho do mladého paleolitu, za predpokladu, že brúsené kamenné artefakty sa objavujú až v tomto období. Analogickým predmetom je idol z Cejkova, ktorý je však taktiež povrchovým nálezom, čo znižuje aj jeho vypovedaciu hodnotu.

Ďalšou alternatívou (ak pripustíme mladopaleolitický pôvod oboch východoslovenských nálezov) je, že ide o nejaké rekvizity, alebo nástroje, napríklad na rozotieranie minerálnych farbív, čo by mohla potvrdzovať prítomnosť červeného farbiva na cejkovskom artefakte.

V prípade, že ide o mladšie, eventuálne holocénne nálezy, je možné ich datovanie ako nástrojov do kultúrneho rozpätia od neolitu až po ranú dobu historickú.

Interpretácii by pomohol aspoň jeden stratifikovaný analogický predmet. Čečejevský idol sa zaraďuje spolu s cejkovským idolom, tzv. Ďuračkovou venušou a Moravian-skou venušou medzi otázniky slovenského paleolitu.

Poďakovanie

Za posúdenie kamennej suroviny ďakujem doc. RNDr. Milanovi Sykorovi z katedry geológie a paleontológie Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave.

LITERATÚRA

- BÁNESZ, L. 1961: Paleolitický idol a vrstvy s obsidiánovou industriou v sprašovom súvrství pri Cejkove. Arch. Rozhledy 13, s. 765–774.
- BÁNESZ, L. 1981: Prieskum Východoslovenskej nížiny. AVANS v roku 1980, s. 23–26.
- BÁRTA, J. 1965: Slovensko v staršej a strednej dobe kamennej. Bratislava.
- JEFIMENKO, P. P. 1958: Kostenki I. Moskva – Leningrad.
- KAMINSKÁ, L. 1990: Aurignacké stanice v Čečejovciach. Arch. Rozhledy 42, s. 3–12.
- ŠÍŠKA, S. – CSÁSZTA, J. 1980: Prieskum mikroregiónu v Čečejovciach. AVANS v roku 1979, s. 207–209.

EIN PALÄOLITHISCHES IDOL AUS ČEČEJOVCE

DUŠAN THURZO

In den 1990ern fand ein Angestellter der landwirtschaftlichen Genossenschaft im Kataster der Gemeinde Čečejovce (Bezirk Košice-Land) in der Ostslowakei ein geschliffenes Steinartefakt. Der Fund wurde durch eine Oberflächenbegehung gewonnen, die Fundstelle sowie die Begleitfunde sind nicht bekannt. Aus dem Gemeindekataster kennen wir zahlreiche jungpaläolithische Funde aus mehreren Lagen. Die Oberfläche des Gegenstandes trägt Spuren von langzeitigem Transport und Beschädigung durch eine landwirtschaftliche Maschine, vermutlich Pflug. Es handelt sich um einen herzförmigen Quarzitkiesel. Ungefähr der halbe Umfang des Kieselsteins ist an den Seiten keilförmig abgeschliffen. Die geschliffenen Flächen schließen einen spitzen Winkel ein. Die dorsale Seite ist flach, ventrale leicht konvex. Der Gegenstand findet eine Analogie in dem Fund aus Cejkov (Ostslowakei) aus dem Jahre 1954 (Bánesz 1961, 765), der als ein jungpaläolithisches (Gravettien-) Idol/Medaillon interpretiert wird und einen stilisierten Frauentorso darstellt. Auf dessen Oberfläche fand man Spuren von Röteln, wodurch die Theorie über die Angehörigkeit des Gegenstands zu den Überbauerscheinungen untermauert wurde. Eine Analogie zu dem Cejkover Fund bilden die vergleichbaren Medaillons aus Kostenki I (Jefimenko 1958, 381–385).

Ziehen wir das jungpaläolithische Alter des Artefakts in Betracht, dann kann man es als eine stilisierte Frauenplastik interpretieren und ins Gravettien datieren.

Die zweite Alternative bildet ebenfalls die jungpaläolithische Angehörigkeit der beiden Artefakte, mit dem Unterschied, dass es sich nicht um eine Plastik handelt, sondern um irgendeine Requisite oder ein Gerät, z. B. zum Zerreiben von Mineralfarbstoff, was durch die Anwesenheit von Röteln auf dem Cejkover Fund belegt sein kann.

Die dritte Alternative bildet das holozäne Alter des (Čečejovce oder Cejkover, bzw. der beiden) Artefakts und es kann sich um ein Gerät handeln, das man in eine breite Zeitspanne vom Neolithikum bis zur Frühgeschichte einsetzen kann.